

mechanistic-materialistic and traditional social science, the main method of which is dialectics, are already quite insufficient. Reality as integrity is represented as interaction and mutual influence of matter and spirit, in which the problems of spirituality, consciousness, semantic understandings determine the defining vector and field of post-nonclassical human-dimensional research. It is shown that each phenomenon of reality should be analyzed with the method of trialectics, which makes it possible to reveal the syncretic essence of reality, the process of its unfolding in a multitude of living forms, where the fundamental role is played by the universal spiritual connection of all phenomena and processes.

Keywords: trialectics, personality, spiritual and bio-social nature of a human being, strategy of spiritually-noosphere-sustainable economic development.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Тарасевичем В. М. Надійшла до редакції 18.09.17.

УДК 330.14+316.7

ТЕОРІЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ РЕФОРМ

*Д. Д. Алексєенко, здобувач, ДВНЗ «Національний гірничий університет»,
darya.lesiv@gmail.com*

У статті розглянуто теоретико-методологічні підходи П. Бурдє, Дж. Коулмена та Р. Патнема до дослідження соціального капіталу. Показано, як різні методологічні підгрунття зумовили особливості поглядів даних вчених на сутність та форми соціального капіталу. Виявлено загальне і особливе у концепціях соціального капіталу та окреслено прогностичні можливості використання даного поняття при дослідженні ефективності інституціональних реформ в Україні.

Ключові слова: соціальний капітал, концепції соціального капіталу П. Бурдє, Дж. Коулмена та Р. Патнема, громадянська активність, демократія, інституціональні реформи.

Постановка проблеми. Сучасний стан соціально-економічного розвитку України позначається складним переплетінням економічних, соціальних, політичних та інших суперечностей, які не дозволяють країні вийти на траєкторію сталого соціально-економічного розвитку. Як відомо, соціально-економічний розвиток суспільства в сучасних умовах розглядається як прогрес, у центрі якого знаходиться людина. Починаючи з 1990 року, Програмою Розвитку ООН (ПРООН) щорічно публікується «Доповідь про людський розвиток». У першій такій доповіді було сформульоване визначення поняття «людський розвиток» як процесу «... розширення спектру вибору. Найбільш важливі елементи вибору – жити довгим та здоровим життям, отримувати освіту та мати гідний рівень життя. Додаткові елементи вибору включають в себе політичну свободу, гарантовані права людини та самоповагу» [1].

Разом з тим, як відмічалось в доповідях Світового банку, три виміри даного індексу – здоров'я, освіта та рівень життя, не повною мірою відображали основні складові розвитку, оскільки, як показала практика, люди повинні були володіти ще й достатньою свободою та можливостями для вибору, щоб задовольняти свої потреби [2]. Тому актуальним стало передбачення можливості збереження позитивних результатів розвитку протягом тривалого часу та протидія процесам, які принижують людину і підсилюють структурну несправедливість. Тому в подальшому до визначальних принципів концепції людського розвитку були віднесені принципи соціальної справедливості, стійкості та поваги до прав людини.

З цих причин у 2010 році визначення людського розвитку було уточнено і представлено як «...процес розширення свободи людей жити довгим, здоровим та творчим життям, спрямованості на здійснення інших

цілей, які, на їх думку, мають цінність; активно приймати участь у забезпеченні справедливості та стійкості розвитку на планеті. Люди – як індивідуально, так і в групах – одночасно є і бенефіціаріями, і рушійною силою розвитку людини» [3, с.22]. У відповідності з цим визначенням розвиток людини почав об'єднувати три компоненти:

1. Добробут: розширення реальних свобод людей таким чином, щоб вони могли процвітати.

2. Розширення прав та можливостей: можливість окремих людей та їх груп діяти та отримувати цінні результати.

3. Справедливість: підвищення соціальної справедливості, забезпечення стійкості результатів у часі, повага до прав людини та інших цілей суспільства.

Таким чином, сьогодні сприятливі умови для розвитку стають залежними від здатності людей приймати участь у прийнятті рішень, які впливають на їхнє життя. Як було доведено представниками теорії суспільного вибору, держава, яка має на меті регулювати недоліки ринку, сама не позбавлена «провалів» – бюрократизації, корупції, опортуністичної поведінки чиновників. Ці негативні наслідки діяльності держави є суттєвою перешкодою на шляху стабільного розвитку суспільства. Реалії свідчать, що в умовах відсутності культури громадянської участі й цінностей суспільного слугування бюрократія, як корпоративне об'єднання чиновників вищого ешелону влади, прагне до монопольного становища в державі, придушуючи й обмежуючи при цьому сферу автономії та самодіяльності суб'єктів громадянського суспільства. Саме тому стає важливим формування у суспільстві достатньої величини соціального капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Увага науковців до людини як фундаментальної складової економічного зростання виникла у 50-ті – 70-ті рр. ХХ ст. з появою революційних робіт Г. Беккера та Т. Шульца, що започаткували теорію людського капіталу [4, 5]. Вказані вчені звернули увагу на те, що поряд з матеріальними ресурсами та технологією вагомим чинником збільшення ВВП виступають знання, навички, здібності і психологічні особливості людини.

У подальшому ці теорії стали підґрунтям для більш широкого залучення особливостей людини для аналізу її ролі у процесі досягнення сталого соціально-економічного розвитку. Поступово у науковому середовищі утвердилася думка про те, що не тільки людський капітал є джерелом успіху в умовах ринкової економіки, але й такі характеристики людського потенціалу, як уміння працювати в команді, впевненість у собі, позитивний настрій, готовність до співпраці, емоційна стійкість, толерантність, відповідальність, здатність прийняти виклик, готовність до змін. Ці риси людського потенціалу завдяки роботам П. Бурдье, Дж. Коулмена, Р. Патнама, Ф. Фукуями стали описувати поняттям «соціальний капітал» [6].

Трансформація української економіки у ринкову модель та усвідомлення необхідності зміни існуючого інституціонального середовища сприяли активізації досліджень соціального капіталу і вітчизняними науковцями. Серед існуючих робіт з даної проблематики найбільш поширеними є праці, в яких соціальний капітал досліджується у тісному зв'язку з проблемами становлення і розвитку громадянського суспільства. Так, у роботах В. Степаненко представлено аналіз соціального капіталу в історичному контексті розвитку постсоціалістичних країн та досліджено його зв'язок з проблемами формування громадянської ідентичності та стану громадянського суспільства в Україні [7]. А. Колодій вважає соціальний капітал ознакою зрілості та ефективності громадянського суспільства, а також тим його основним продуктом, який забезпечує вплив останнього на інші сфери суспільного життя [8]. У свою чергу, Г. Пилипенко виявляє взаємозв'язки громадянського суспільства з різними сферами функціонування суспільної організації та доводить важливу роль соціального капіталу в інституціональній трансформації українського суспільства [9]. М. Лесечко розглядає соціальний капітал у контексті демократизації суспільства, встановлення конструктивного діалогу між владою і бізнесом [10]. Роботи Я. Жаліло розширюють розуміння функціональної ролі соціального капіталу через його представлення у якості фактора зростання конкурентоспроможності економіки [11].

Зосередженість вітчизняних науковців на дослідженні переважно функціональних форм соціального капіталу і недостаня їх увага аналізу сутності даного поняття породжує ряд проблем методологічного характеру. Перш за все, слід звернути увагу на той факт, що дослідники, наповнюючи соціальний капітал різним змістом, втрачають можливість виявити глибинні причинно-наслідкові зв'язки, на яких ґрунтується взаємодія даного феномену з економічною системою суспільства. А це, у свою чергу, призводить до неможливості обрати ефективні механізми впливу на процеси, від яких залежить розвиток суспільства.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є дослідження теоретико-методологічних підходів щодо сутності поняття «соціальний капітал» і виявлення їх прогностичних можливостей при дослідженні ефективності інституціональних реформ в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи погляди вчених на соціальний капітал, слід зазначити, що поява даного поняття пов'язана, перш за все, з дослідженнями проблем управління на демократичних засадах. Так, у працях американського філософа А. де Токвіля вперше у якості фактора становлення демократії розглядається «мистецтво об'єднання» – здатність людей входити у різні добровільні організації (літературні клуби, релігійні товариства, групи боротьби з рабством тощо). Ця здатність, як виявив дослідник, сприяла консолідації людей на основі вироблених загальних моральних норм, що сприяло утвердженню демократії [12].

Сам же термін «соціальний капітал» було вжито Л. Дж. Ханіфан, яка у 1916 р. здійснила аналіз громадських осередків сільської освіти і прийшла до висновку про необхідність ля соціалізації особистості таких складових, як виховання волі, братерських почуттів, взаємної симпатії, вміння налагоджувати соціальні взаємини і комунікацію серед людей. Дане поняття згодом було застосоване до дослідження проблем місцевого розвитку і використане Дж. Джейкобс при вивченні механізмів створення громадської безпеки, а також Г. Лаурі та І. Лайтом при виявленні причин слабого роз-

витку малого бізнесу серед чорношкірого населення міста [13–15]. Завдяки даним працям у політичній науці утвердилась думка про те, що довіра, соціальні зв'язки між людьми є умовами формування стійких соціальних мереж, які є підґрунтям становлення і розвитку демократії.

Незважаючи на певну поширеність поняття «соціальний капітал» в науках про суспільство, вважається, що вперше на сутнісному рівні дана категорія була досліджена соціологом П. Бурдье, який розумів під соціальним капіталом «сукупність реальних і потенційних ресурсів, що пов'язані із включенням в стійкі мережеві або більш-менш інституціоналізовані відносини взаємних зобов'язань або визнання» [16, с.66].

Вчений виходить із уявлення про спрямованість всіх дій людини на максимізацію матеріальних і символічних вигід. Функціонуючи у різних полях суспільної організації (економіки, науки, релігії, мистецтва тощо), суб'єкти ведуть боротьбу за своє соціальне положення, сенс життя і легітимність. Відповідно, стратегічні перемоги гравців у кожному з полів залежать від можливостей розпорятися певними ресурсами, які П. Бурдье називає капіталами. Соціальний капітал як уособлення соціальних взаємовідносин забезпечує, на думку дослідника, доступ до ресурсів групи або асоціації і дозволяє отримати ряд вигід, у тому числі й економічних.

Таке тлумачення соціального капіталу є похідним від соціологічних концепцій про суспільство як об'єктивну і незалежну від індивідів реальність, що, виникнувши, починає жити власним життям, функціонуючи за своїми законами і нав'язуючи людям свій порядок речей. Відповідно, діяльність людини в суспільстві залежить від правил і норм, що в ньому встановлені. А отже, використовуючи їх ресурсний потенціал собі на користь, суб'єкт отримує індивідуальні вигоди.

Ця ідея набула розвитку в теорії Дж. Коулмана, який здійснив спробу поєднати в єдиний методологічний підхід теоретичні здобутки соціології й економіки та застосувати його до дослідження взаємовідносин між людьми. Відзначаючи обмеженість як соціологічного (зосередженість на розгляді

соціального оточення), так і економічного (акцент на незалежності господарюючих суб'єктів) підходів, Дж. Коулман пропонує у якості поєднального елемента увести в соціальну теорію концепцію соціального капіталу. Остання базується на раціоналістичному підході до вивчення економічної поведінки, однак, ставить її у залежність від відносин, що склалися всередині групи людей, об'єднаних спільністю норм, цінностей, світогляду, а також взаємними зобов'язаннями й очікуваннями.

Говорячи у такому контексті про соціальний капітал, Дж. Коулман визначає його як «цінність аспектів соціальної структури для акторів як ресурсів, які вони можуть використовувати для досягнення своїх цілей» [17, с.126]. Вчений встановлює продуктивний характер даного ресурсу – здатність сприяти досягненню певних цілей, які неможливо досягти при його відсутності.

Виділяючи три основні форми соціального капіталу (зобов'язання і очікування, що залежать від надійності соціального середовища; здатність соціальної структури до передачі інформаційних потоків; норми, що супроводжуються санкціями), Дж. Коулман демонструє їхню роль у досягненні індивідуальних економічних цілей. Перш за все, на думку вченого, соціальний капітал спрощує економічну діяльність за рахунок зниження бюрократизації і, тим самим, сприяє зменшенню трансакційних витрат. Практика свідчить, що угоди, укладені на довірчих засадах, не потребують витрат на юридичне оформлення зобов'язань і страхування, рівно як і інформаційні канали, що базуються на соціальних відносинах, дозволяють уникнути витрат на пошук інформації. Норми поведінки, встановлені у певній спільноті, сприяють взаємним очікуванням і спрощують трансакції. Таким чином, встановлюється взаємозв'язок соціального капіталу з досягненням індивідуальних цілей.

Слід зауважити, що поряд з розумінням соціального капіталу як індивідуального ресурсу, у Дж. Коулмана існує і його представлення у якості суспільного блага: «актор або актори, що створюють соціальний капітал, зазвичай отримують тільки його незначну частину» [16, с.139]. Тому, на думку дослідника, це часто призводить до

недостатнього інвестування в соціальний капітал. Дж. Коулмен також робить акцент на ролі соціального капіталу в формуванні людського капіталу. Він стверджує, що людський капітал складається зі знань, навичок, а також із здатності людей створювати один з одним певну спільноту.

Американський історик і політолог Р. Патнем, досліджуючи проблеми становлення й розвитку демократії в Італії, також використав поняття соціального капіталу, однак, наділивши його дещо іншим змістом. Вчений визначає даний феномен як «традиції соціальної взаємодії, які розпочинаються із глибини віків та передбачають норми взаємності й довіри між людьми, широке розповсюдження різного роду добровільних асоціацій і залучення громадян в політику заради вирішення проблем, які перед суспільством» [12, с.224].

Таке розуміння соціального капіталу стало наслідком застосування в дослідженні автора теорії колективних дій з її акцентом на досягненні співробітництва за рахунок загальних норм, що формуються спільними діями. Оцінюючи результати реформи з децентралізації влади в Італії у 1960-х рр. ХХ ст., Р. Патнем виявив доволі різні наслідки імплементації реформаторських заходів: в північних регіонах, де люди були більш соціально активними (за показниками явки на виборах, участі в асоціаціях, зацікавленості в місцевих справах), передані повноваження принесли більшу суспільну корисність, у той час, як в південних у результаті реформ якість управління різко знизилась.

Завдавшись пошуком відповіді на запитання про причини унікальних особливостей громадянського життя в різних регіонах Італії, Р. Патнем здійснює масштабне історичне дослідження громадянських устоїв країни і приходять висновку, що в на Півночі країни зміни політико-економічних інститутів відбувалися в унікальному соціальному контексті, який визначався горизонтальними рівнями співробітництва і громадянської солідарності, які, у свою чергу, підсилювали громадянське суспільство. На Півдні, навпаки, інституціональний розвиток гальмувався ієрархічною побудовою соціальних зв'язків (модель «патрон-клієнт»), незначною залученістю населення до політич-

ного життя з причин соціальної апатії та відсутності віри у можливість змін. З цього дослідник робить висновок, що добровільне співробітництво як необхідна умова ефективності колективних дій досягає критичного рівня там, де вдалося накопичити значний соціальний капітал у вигляді норм взаємності і структур громадянської залученості.

Таким чином, концепції П. Бурдьє, Дж. Коулмена та Р. Патнема мають як спільні, так і відмінні ознаки. Перш за все слід зауважити, що всі автори не намагаються дослідити сутнісні характеристики соціального капіталу, а зосереджуються на його функціональних формах. При цьому автори досліджують роль соціального капіталу у залежності від обраної сфери дослідження. Так, П. Бурдьє за допомогою даного поняття прагне пояснити причини відтворення соціальної нерівності, тому наділяє його функцією забезпечення особистого ресурсу в структурі статусу та влади. Дж. Коулмен вивчає економічну поведінку і в цій сфері соціальний капітал вбачає у якості особистого ресурсу вилучення корисності. І, нарешті, Дж. Патнем зосереджуючись на дослідженні взаємодії та інтеграції для підтримки демократії і громадянського суспільства вбачає у соціальному капіталі ключ до ефективного функціонування демократії. Незважаючи на різний об'єкт дослідження і наявність специфіки у функціональній ролі соціального капіталу, для всіх трьох підходів характерне бачення даного феномена як уособлення соціальних взаємовідносин, які приносять вигоду.

З приводу того, що це за вигода – позиції вчених розходяться. П. Бурдьє стверджує, що соціальний капітал забезпечує в існуючій передвстановленій структурованості соціального простору індивідуальну вигоду – додаткові ресурси у боротьбі за владу і соціальне визнання одних груп з іншими.

Дж. Коулмен вважає, що кожен учасник соціальних відносин може отримати від соціального капіталу ряд як індивідуальних, так і колективних вигід. Оскільки індивіди мають різні цілі, то й різними є їхні форми співробітництва, що у сукупності створюють суспільний соціальний капітал. З позиції теорії раціонального вибору Дж. Коулмен стверджує, що формування очікувань

та зобов'язань є вигідним у підтримці соціальних відносин. Дійсно, якщо людина бере на себе певні зобов'язання, то вона очікує, що надана нею послуга буде оплаченою у вигляді допомоги, коли в ній виникне необхідність. Накопичені зобов'язання (кредити довіри) розширюють контроль над ресурсами і подіями і задають позицію в структурі влади. Отже, соціальний капітал приносить не тільки індивідуальну вигоду, але й є корисним всім членам групи оскільки разом з внесеними ресурсами зростає і загальна корисність.

Р. Патнем, навпаки, у своєму розумінні соціального капіталу виходить із суспільної вигоди. Вчений доводить, що у ході самоорганізації колективних дій, тобто коли громадяни самі створюють правила, слідують їм та їх підтримують, загальні вигоди від співробітництва підвищують ефективність демократії. Р. Патнем говорить: «Люди, що зацікавлені в демократії, її консолідації та ефективності, повинні перш за все сприяти формуванню громадянського суспільства. Ми підтримуємо тих, хто виступає за трансформацію місцевих структур і реформи на місцевому рівні з метою створення соціального капіталу, а не тільки за загальнодержавні ініціативи, оскільки саме так можна досягти ефективного функціонування демократії» [12, с.198].

Отже, незважаючи на існуючі розбіжності у тлумаченні сутності соціального капіталу, застосування даного концепту до аналізу інституціональних трансформацій, на нашу думку, дає позитивний ефект. Як свідчить світовий досвід, у період реформування завжди відбувається перехід суспільства до нових, більш ефективних інститутів. Часто у ході інституціонального будівництва старі норми входять у суперечність з новими. Тому від критичної маси накопиченого в суспільстві соціального капіталу залежить успіх реформ. Саме тому ми пропонуємо розглядати соціальний капітал як ресурс, за рахунок якого формуються та розповсюджуються нові, більш ефективні інститути.

Висновки. У ході дослідження теоретико-методологічних підходів П. Бурдьє, Дж. Коулмена та Р. Патнема до вивчення соціального капіталу виявлено, що специфі-

ка поглядів даних вчених викликана застосуванням різних методологічних підходів до аналізу, а також прикладання даного концепту до різних об'єктів дослідження. Незважаючи на існуючі розбіжності, уявлення вчених про соціальний капітал як уособлення соціальних взаємовідносин, що приносять чи то суспільну, чи то індивідуальну вигоду є важливою передумовою розуміння особливостей реалізації суспільного інтересу. Особливого значення це набуває у процесі дослідження інституціональних реформ – розуміння соціального капіталу як продуктивного ресурсу у формуванні нових інститутів дозволяє зосереджуватись на таких заходах, які створюють його критичну масу і дозволяють значно підвищити ефективність інституціонального будівництва.

Література.

1. Доклад о человеческом развитии 2013. Возвышение Юга: человеческий прогресс в многообразном мире. Резюме – М. : Весь мир. – 2013. – 152 с.
2. Human Development Index 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www/URL:hdr.undp.org/en/media/HDR_2013_RU.pdf. – Загол. з екрану.
3. Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека / Пер. с англ.; ПРООН. – М. : Издательство «Весь Мир», 2010. – 244 с.
4. Беккер Гэри С. Человеческое поведение: экономический подход: Избр. тр. по экон. теории / Г. С. Беккер ; пер. с англ. Е. В. Батракова [и др.] ; сост., науч. ред. пер., авт. послесл. Р. И. Капелюшников ; авт. предисл. М. И. Левин. – М. : ГУ ВШЭ, 2003. – 671 с.
5. Нуреев Р. М. Экономика развития: модели становления рыночной экономики: учебник для студ. экон. вузов и фак. / Р. М. Нуреев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2008. – 640 с.
6. Блок М. Социальный капитал: к обобщению понятия / М. Блок, Н. Головин // Вестник Санкт-Петербургского университета, 2015. – Серия 12. – Выпуск 4. – С. 99–111.
7. Степаненко В. Социальный капитал у социологичній перспективі: теоретико-методичні аспекти дослідження / В. Степаненко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 2. – С. 24–41.
8. Общественные науки и современность. – 2001. – № 3. – С. 122–139.
9. Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні : [монографія] / А. Ф. Колодій. – Львів : Видавництво «Червона Калина». – 2002. – 346 с.
10. Пилипенко А. Н. Роль гражданского общества в институциональной трансформации экономики Украины / А. Н. Пилипенко, Ю. И. Пилипенко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. – №2 – 2014. – С. 56–77.
11. Лесечко М. Д. Социальный капитал: теория і практика: [монографія] / М. Д. Лесечко, О. Г. Сидорчук. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. – 220 с.
12. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної держави: [монографія] / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2009. – 336 с.
13. Патнам Р. Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії / Р. Д. Патнам, Р. Леонарді, Р. Й. Нанетті. – К. : Основи, 2001. – 302 с.
14. Hanifan L. J. The Rural School Community Center/ Hanifan Lyda Judson // Annals of the American Academy of Political and Social Science. – 1967. – P. 130–138.
15. Jacobs J. The Death and Life of Great American Cities / Jane Jacobs. – New York : Vintage, 1961. – 208 p.
16. Loury G. A Dynamic Theory of Racial Income Differences / Glenn Loury. – Lexington : Mass. : Lexington Books, 1977 – 234 p.
17. Бурдые П. Формы капитала [Электронный ресурс] / П. Бурдые // Экономическая социология : электронный журнал. – Т. 3. – № 5. – 2002. – С. 60–74. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ecsoc.hse.ru/data/670/586/1234/ecsoc_t3_n5.pdf
18. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж. Коулман // Общественные науки и современность. – 2001. – №3. – С. 121–139.

ТЕОРИЯ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА КАК МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА ИССЛЕДОВАНИЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ РЕФОРМ

Д. Д. Алексеенко, соискатель, ГВУЗ «Национальный горный университет»

В статье рассмотрены теоретико-методологические подходы П. Бурдые, Дж. Коулмена и Р. Патнэма к исследованию социального капитала. Показано, как различные методологические основы обусловили особенности взглядов данных ученых на сущность и формы социального капитала. Выявлено общее и особенное в концепциях социального капитала и обозначены прогностические возможности использования данного понятия при исследовании эффективности институциональных реформ в Украине.

Ключевые слова: социальный капитал, концепции социального капитала П. Бурдые,

Дж. Коулмена и Р. Патнэма, гражданская активность, демократия, институциональные реформы.

THEORY OF SOCIAL CAPITAL AS A METHODOLOGICAL BASIS FOR RESEARCH OF THE RESULT OF INSTITUTIONAL REFORMS

D. D. Alekseenko, Applicant, SHEI «National Mining Universit

Theoretical and methodological approaches to the social capital exploring of P. Bourdieu, J. Coleman and R. Patnam are considered. It is shown how various methodological foundations determined the peculiarities of the scientists' views on the nature and form of social capital. The general and special in concepts of social capital are revealed and the prognostic possibilities of using this concept in researching the effectiveness of institutional reforms in Ukraine are outlined.

Keywords: social capital, social capital concepts of P. Bourdieu, J. Coleman and R. Patnam, civil activity, democracy, institutional reforms.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Пулипенко Г. М.

Надійшла до редакції 04.09.17.

УДК 330.8

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ДЕМОНСТРАТИВНЕ СПОЖИВАННЯ»

*Є. В. Кучеренко, аспірант, ДВНЗ «Національний гірничий університет»,
evgeniya_kucherenko@ukr.net*

Розглянуто найбільш розповсюджені дефініції демонстративного споживання. Показано загальне та особливе у поняттях «показне споживання», «престижне споживання», «статусне споживання», «надлишкове споживання», «іміджеве споживання», «марнотратне споживання». Встановлено сутність демонстративного споживання через його розуміння як економічного відношення, що виникає в суспільстві за наявності відповідних економічних, соціальних та культурологічних умов.

Ключові слова: споживання, суспільство споживання, демонстративне споживання, показне споживання, престижне споживання, статусне споживання, надлишкове споживання, іміджеве споживання, марнотратне споживання.

Постановка проблеми. Споживчий обсяг та його структура відіграють важливу роль у відображенні соціально-економічного розвитку суспільства, показуючи динаміку змін, яка відбувається не тільки у сфері суспільного відтворення, але й у суспільних інститутах. Споживчі витрати мають вагомий вплив на структуру економіки, динаміку зайнятості населення, рівень інфляції та ін. Особливо актуальним на теперішній час постає дослідження досить нової для нашого суспільства проблеми – демонстративне споживання, яке з'явилося в Україні нещодавно, на підставі формування ринкової економіки та появи нового суспільства споживання.

Для нашої країни поява феномену демонстративного споживання є ще досить

новим та недостатньо вивченим питанням, як з теоретичної так і з практичної точки зору, завдяки значному впливу на зміни у характері споживання суспільства. Тому виникає особлива потреба в детальному розгляді цього явища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом спостерігається зростання інтересу науковців, різних областей науки у дослідженні споживання. Особливо в коло їх інтересів потрапляє споживання, яке відображає соціальне розшарування та впливає на соціально-економічні відносини в суспільстві.

Велика кількість економістів, соціологів та маркетингологів захопилися вивченням даної проблематики, але першим, хто звернув свою увагу на такий феномен у суспіль-